

monolog sa buretom, kofom i vodom

milan kovačević

Stvaranje, to je neprestano osećanje da ti je duša u nosu. To je strah da ne padneš (i razbiješ nos!) pod težinom tereta koji nosiš, to je iznudeno samosavlđivanje, izdržati još jedan korak, i još jedan, i tako neprestano, korak po korak dok ne padneš

i razbiješ nos
a još i bos!

Pad ili mesto gde odbaciš teret, gde je samosavlđivanje prestalo, tu je kraj delu, to je cilj, jer je delo pad, odbačen teret. Stvaranje je mučenje,

imo zakrpljenu vreću ili nemao,
lemao te neko ili ne lemao,

ne stvarati znači ne izgubiti ništa. Samo moći ne stvarati, moći se obuzdati. Duboko u sebi nosim crva sumnje koji grize, koji jede, i koji će me sigurno pojesti. Stvarati, otuda, znači biti preispoljna budala, stvarajući ostaduh bez glave, crv mi već izjede pamet, crv prestaje da grize onda kad prestaje stvaranje. Tobažnja nadahnća je dolaženje do glave koja ti je nedostajala. Treba zamisliti Sizifa koji je odjednom došao na ideju da više ne vredi gurati kamen, eto, to ja zovem zadahnuće tj. nadačnućem. Ono nastaje onda kad izgubim dah, kao zadovoljavanje prividnim rešenjem, čista obmana da se više ne treba truditi, da je problem već rešen, tobožnja zadovoljština za uloženi napor. Nadahnća nije rešenje problema već njegovo napuštanje.

opuštanje,
propuštanje
i ispuštanje.

Otud je za mene bolje
da bez moje volje

ono što kasnije naide, a najbolje je da do njega nikako ne dođe, ili kad dođe da prođe

ne okrećući glave. Možda bi nekakav postavljeni problem i rešio kada bi uspeo da savladam upravo to zadahnuće. Ono je isto što i bol u mišićima koji se javlja pri radu, kao zahtev da se prekine posao i ode na godišnji odmor. Ono je samo racionalizacija, odmor

na lovorikama
pod omorikama,

naravno u potpunosti nezaslužen. Zato ne treba galopirati sa rezultatom, do njega će i onako doći. Ponovo zahvatam kofom bunarsku vodu i sipam u šuplje bure. Dokle će nama, jadnim ludacima, davati ove klozetske kofe? Govnima umazana kofa i bunarska voda, to ne ide! Ide mi na živce ovaj zardali lanac. Škripi, Betovena mu

njegovog
i mog!

Moram da razmišljam, razmaskiram, ovo razmišljanje mu dođe kao nekakav stil,

kao poza
(nije proza),

procep u jednodimenzionalnosti života, procep u stvarnosti, igra radi igre, kevtanje na mesec. Inače, meni je neophodna

granica
i oranica!

Izmišljam plavu boju i njom zatvaram nebo tako da ono ne sadrži ništa više od beskonačnosti, dajući mu oblik polusfere kako bi sve njegove

krajnje tačke
od mene i mačke

podjednako udaljene bile, da bih bio u centru, u sredini stvarnosti. Neka se moje nebo ogleda u mome bunaru i rastvorenom buretu. Sve ono što pripada astronomiji: zvezde, planete, komete, galaksija, Mali i Veliki medved, vešam poput fenjera o nevidljive klinove, i to sve unutar mog prostora,

nije to koliba
ima da se riba,

tako reći na dohvat ruke, sve u moj bunar. Rastojanje koje me od njih deli moguće je prevaliti uz neke teškoće čisto tehničke prirode. Ako se pri tom od mene zahteva da

navalim

izvestan napor, po svemu će on naličiti na onaj koji moram negde u sebi da

provalim
ako hoću da se
izvalim
na vrh brda
i skinem mu kapu,
vrba mrda,

putem koji jedva savladujem. A pametni ljudi uzimaju magarca da im trasira put uz brdo. Za silaženje im je dovoljna vlastita pamet i vrbova grana. Trideset šesta. Da budem jasniji; tridesetšesta kofa.

Stvaraooci su kožnata marva. Od onog koji je sa svih strana ogrnut vlastitom kožom teško je očekivati drugojačiji oblik ponašanja. Ka-

da bi nebo bilo beskonačno, bože Gospode, kako bi stalo u moj bunar? Nedostatak materijala ni najmanje mi ne smeta da se upustim u pretraživanje. Isčeprka se poneki pikavac. Čini se da je želja za pušenjem utoliko veća ukoliko su raspoloživa sredstva manja. Kratkovidost širi vidik, slepilo goni prste na intenzivno istraživanje. Želja za pristajanjem je

veća

tamo gde je prazna vreća.

Zato što imam kožu svemu dajem kožu.

Naučne hipoteze,

jablani i breze,

su smelije

i vrednije

ukoliko je manje utvrđenih činjenica relevantnih za njihovu verifikaciju. Mnoge slavne hipoteze su glorifikovane samo iz pukog nedostatka činjenica, kao na sudu: oslobođen zbog nedostatka dokaza. Gledam Veliki medved očima posednika. Neka one, te zvezde, te pizde, budu rupe na mome krovu koji prokišnjava, pore na mojoj koži

kroz koje lučim
sopstvenu nečistoću i
muku mučim,

sveće za moju dušu. Nedostatak materijala nije, in essentiali, pravi nedostatak, već samo stil kojim se odlikuje punjenje šupljeg bureta i zato to ne treba uzimati ozbiljno. Naprotiv, ja, kao stvaralac, žurim da svršim i završim, da se ograničim i padnem u sušto blagostanje. Za stvaranje je prostor uvek preširok, previsok i predugačak, pa glavna teškoća leži

u postavljanju što vidljivijih međa.

Ležim u hrastovom kovčegu na leđa,

ukočen, prekrštenih

ruku na grudima,

sa kožom na očima

ispod veda

i iskeženim zubima grizem kroz uski prorez među daskama od hrastovine svetlost za koju astronomija i zdrav ljudski razum kažu da predstavlja Veliki medved. Sedam zvezda kao sedam suza na detinjem licu. Ja sam slobodan. Zvoni na ručak. Šta bih radio da mi nije ovog praznog bureta, praznog poput misli? Tanak crveni mlaz ističe iz nosa, slina nije crvena, nos je izvor. Ima dva proreza u koži na kojima mogu isticati bilioni litara krvi ili bilo koje druge tečnosti, i vremena, mnogo, mnogo vremena, jer je bure šuplje. I to ravnomerno, pravi časovnik, jedan život za dva časa i petnaest minuta. Koliko je života isteklo kroz moje bure! Može i brže, ako se prorezi na nosu veštački prošire, nekim sećivom, nožem na primer, pri čemu treba paziti da se nozdrve presecanjem ne sastave već da među njima ostane neko bedno odstojanje kako bi se sačuvalo dostojanstvo nosa. I radi one časovničke ravnomernosti. Samo je misli u prirodi dozvoljeno da čini skokove. Salto mortale. Krv, naprotiv, ističe lagano, mazno, nečujno, evolutivno, kontinuirano, bez dijalektike, klokota i prekida, jer krv nije voda. Voda nema stila jer nema

ni guše

ni duše.

Ona žuri da izčežne, da se rastavi, ude u trave, okupa kamen, ne bira, svega se dohvata, u sve ulazi, kao misao, bezdušna misao kamene lobanje. Isčili mudrost kroz vidljive i nevidljive pore, osta neki mutljag kao trag njene revolucionarne misije, dijalektički ispljuvak, i to za toliko vremena koliko traje jedan svakodnevi ručak u svakodnevnoj ludnici. Da li je dete sa cuclom već stvaralac?

I ponovo grabim kofu. S teorijskog gledišta, stvaralačko delo nikad nije gotovo, nikad celo. Svest zainteresovana, motivisana, aktivna i reaktivna u težnji da izvuče korist iz onog

što stvara

i šara,

završava uzimajući i vrednujući ono što joj je potrebno. Delo, to je uzeti ono što je gotovo i samo naslućivati ono što još nije gotovo. Stvaranje je krivokletstvo. Dovoljno je formirati sud pa da postoji i presuda. Branilac, svedoci i javni tužilac se podrazumevaju. Nijedno stvaranje nije prošlo bez presuda, a u moru presuda koje sudovi izriču moguće je naći

i ajkule
i drakule

i one koje su u suštini pravične. To je onaj talog, dijalektički mutljag kada misao izčili. Nagoh se nad buretom i u onom mutljagu prepoznah Marksa u odabranom društvu.

Pokažite mi neko neistraženo područje i naći će se oni koji će ga ispitati. Svi smo mi ovde našli svoje bure. Otkrijte slabe tačke neke teorije, da bi nazeble, pa će lako nastati nove. Uvesti nekoga u istraživanje, znači sa sigurnošću očekivati sud o pojavama koje se pretražuju, naterati ga da sud donese

noćni sud

širokogrud.

Nijedno istraživanje nije prošlo bez rezultata.

Ne valja

kad čovek

ima malja

i osetljiv nos, bazdi mutljag. Ako se lovac vraća iz lova prazne torbe, bar je video zeca. Presude se moraju donositi, mora se suditi. Stvarati znači izreći sebi presudu, (u tome je stvaralačka sloboda), presudu po kojoj si, kao stvaralac, osuđen na krivokletstvo, da prekineš delo, da daš rezultat kao okrivljeni kauciju i iskupiš svoju slobodu. Izreći presudu u kojoj je sve dovedeno u red, protivrečnosti izčežle, propusti zanemareni, slabosti maskirane. A ipak, mrve sa te jezivo siromašne trpeze su sasvim dovoljne da hrane celokupan akademizam i izam uopšte, dajući posla milionima vilica i pernica. Pa iako se nade istina, doživljava se ono što doživi onaj koji svojom rukom odreže sa svog tela parče mesa pa ga baci psima. Ovo nije vredno zabeležiti njega radi, mene radi, već radi pasa, zato što psi traže još, i laju isto tako. Kad se setim kako u svemu tome ima po malo romantike: lavež pasa, tu je i mesec, a zima štira za

nos i druge, da prostite, ekstremitete. Ovde je uvek toplo, gužva je, a i mnogo se bogme radi.

Ona psihologija se usuđuje da naziva nadahnućem uvidenje rešenja. Nikog se više ne tiče što su se ta rešenja kasnije, daljim razvitkom nauke, pokazala kao pogrešna, što je iscurila voda, a bure prazno. U tu prazninu ude onaj akademizam i sva ona romantika. O, slažem se ja sa time da postoje metode istraživanja pomoću kojih je moguće naterati parničare da govore istinu. Ali gde je tu nadahnuće?

Stvarati, to je odreći se budućnosti, hteti ono što tek treba da dođe, pomeriti skazaljku na časovniku, ići u susret. Naći stih, ne čekati na njega. Kad sve sazri, kad naide trenutak na koga se čekalo, onda se čuti ili bar malo govori. Ne čekati vreme, grabiti vodu, koristiti svaki trenutak, u čas zbiti večnost, roditi se, živeti i umreti, sažimati vreme, zgrtati prašinu, imati uvek kofu u rukama, ne osvrtni se na govna, već raditi, kulučiti, iscediti iz sebe u nedostatku tečnosti. Biti bogat u pustinji, sparušenu mirtu smatrati za istinsko drvo, propuтовати hiljade kilometara da bi se to drvo videlo, air france, smatrati ga najlepšim na svetu, čuvati kao relikviju sažaljevati njegovu sudbinu, poželeti mu raj tj. rajsku baštu, i na svakom listu po zvončić. Na kraju, u nedostatku materijala, saseći ga do korena, izčupati žile i vatru podložiti. Pa poznato je da su noći u pustinji isto tako hladne kao što su dani vrela.

Znate li da ja pred ovim buretom i ovom kofom osećam poniženje! Jer stvarati znači poniziti se pred sopstvenim delom, zamoliti ga za izvinjenje i ujedinjenje što sebe nazivamo njegovim autorom, jer je to najbolji način da sebe uverimo kako naše delo ima vlastiti život i sudbinu. Toliko puta mi dode da kažem ovom buretu: »Marš tamo! Ja sam izbušio te tvoje rupe!« ali ipak čutim i tražim oproštaj od svoje piete za grešne misli. Ponovo nalazim sopstvenu ograničenost, svoju kožu, u neshvatanju misli koje stvorih, ostah sramežljiv prema lepoti utkanjoj u svoje stihove, muzicirah na lancu, ali zvukovi koji ispunise prostor ne behu one koje pribeležih u notnim sveskama. I stalno se pokoravam: vodi i zemlji, mermeru, vatri, zvuku, logici, jeziku i dišem oznojeni vazduh.

Bunar, voda i bure su dovoljni da ispune jedan život. Volim ih onog ljubavljvu kojom Flobert misli da pustinjak voli svoju haljinu od kos-treti i zato mi se čini i pričinjava mudrim verovati da je stvaranje nekakvo zaljubljanje. U tome je moja sreća. Ne znam kojim bi rečima opisao tu sreću. Kao kad sanjam neke ružne snove i budim se srećan, shvativši da sam samo sanjao, da ništa od onog užasa nije istina. Mučno je jedino osećanje da ne mogu ništa i stvoriti, misli mi padaju na um nepovezane i teško je od njih, tako rasparčanih i razbijenih, ostvariti neku skladnu celinu. Kad bih to samo mogao, skoncentrisati se, zbiti se u tačku, u infinitezimalu, koncentrisani fotoni režu kao maslac i najdeblji čelik, onda bi me sigurno pustili iz ludnice, verovali bi mi da sam normalan. I zato radim, koncentrišem napor, nadajući se da ću tako provaliti zidove, ostavlajući na njima jedan deo samoga sebe. Priroda nije stvorena radi nas, ludaka. Mi se borimo, mi mora da se borimo, poput drugih vrsta.

Postojanju se ne može ništa ni dodati ni oduzeti. Šta ostaviti na mesto zablude kad nema apsolutno praznoga? Ako mislim da je moguće napuniti šuplje bure vodom, ja ukazujem na jednu mogućnost. Poricanje ove mogućnosti nije poricanje same stvarnosti već stava koji je prema njoj zauzet. Ovim poricanjem već prelazimo u oblast nauke. U ime čega poricanje? U ime jednog drugog mogućeg sveta, sveta normalnih, sa kojim dati stav ne stoji u vezi, a koji treba da zauzme mesto one stvarnosti koju poričem. Moguće postojanje je smišljeno postojanje a stvarno postojanje konstatovano. Konstatovano je

da sam lud
jer ne provodih blud.

milanu kovačeviću, ad honores luka santrač

Molim čitaoca da oprostí što o prof. Milanu Kovačeviću pišem u povišenom tonu jednog »nesavremenog razmatranja«. O Kovačeviću neće biti napisane doktorske disertacije, niti će se na njegovu ime pozivati nadobudni čitač filozofskih dela. Izbegao je žalosnu sudbinu da se s njim postupa kao sa »mrtvim psom«. Smatrao je da misaon čovek u pogledu intelekta treba da sluša svoj vlastiti razum. Nije podnosio intelektualna sledbeništva, pa makar se radilo i o samim korifejima ljudske misli. Da me pogrešno ne razumete: nije tu osobenost svog pristupa stvari mišljenja i mišljenju stvari, držao za signum sopstvene genijalnosti (u nju je malo verovao), nego jednim od bitnih načina da čovek potvrdi da je još uvek čovek a ne »dirka na klaviru« (Dostojevski). Intelektualni velikani mogu (i moraju) biti samo povod, ali ne i sprovod našeg mišljenja. U najvećem broju slučajeva oni to jesu, jer i mrtvi se odnose totalizatorski spram naše suverne akcije. Nesebično se predavao filozofiji, ne očekujući da mu se to ictim vrati. Ali kakve sve etikete nije nosio za života! Oni sa »vrha i dna« nisu mogli podneti, ni kao ljudi, ni kao intelektualci, a još ma-

nje kao vlastodršci njegovu superiornu i nezavisnu prirodu. Redale su se prilike ovim redom: nacionalist, anarhist, anarholiberal, sar-trovac, etc, etc., sve u svrhu konačne diskvalifikacije i izopštenja. A da ga, ne daj bože!, ne bi napravili herojem ili mučenikom, ogradili su se od njega i lukavo (kako to samo ljudska vrsta ume) čutili i pazili se da ga i nehotice ne proglase (a što bi on, siguran sam, smatrao poniženjem) tzv. »zaslužnim građaninom« ove zemlje. Bila je to prvoklasna ljudska metoda da od živog čoveka stvore »živog mrtvaca«. Međutim, filosof nije prkosnik i osvetoljubivac; on ume u prinudnoj izolaciji još jače i strastvenije da prione uz posao i svoje misli. Nije osnivao partije i tajne kružoke; mada je, ništa manje »sposoban« od ostalih »disidenata« i nezadovoljnika, to mogao učiniti. Kao što sam nije bio ničiji sledbenik (ideje, pojedinca ili grupe), tako nije želeo da njega iko sledi. Bio je a priori sumnjiv, jer se nije opredeljavao za »strane« i »stranke« samo zato što su one tako glasno, tobokajući se u prsa, vikale »Istina je naša« i »Mi smo u pravu«. Kovačević nikada nije »prelazio« sa ma čije na ma čiju stranu,

Kako dokazati ovom medicinskom osoblju ovde da je moguće ispuniti šuplje bure kad to očigledno protivreći njihovom svetu? Ali se nadam, ipak se nadam, da će jednog lepog dana, moje bure do glave biti puno. Sta me se tiče što ti u to ne veruješ kad sam ja toj ideji potpuno predan.

Slone jedan!

Pred stvaraoem se stvarnost i mogućnost mešaju u svojevrsni ki-keon. U stalnoj nedoumici između smišljenog i stvarnog, on ne zna da li je u svetu pozajmio smisao ili je taj smisao našao u njemu.

Rezultati koje dobijamo pri stvaranju su, u stvari, odmaranja. Ne nastaju rezultati u fazi odmora već je sam odmor rezultat. Pronađeno, rezultat, to je ono mrtvo i pripada prošlosti. Stvaranje je budućnost, ono prevazilazi rezultate, ostavlja ih iza sebe. Ono je tendencija, delo je trag, znak da je ono tuda prošlo, njegovo govno. I zato nije nikakvo čudo što medicinsko osoblje dodeljuje nama ludacima ulogu stvaralaca. Čime bi se mi, uz bure i kofu, mogli baviti do sbrdasadnom filozofijom? Mislim da mislim da misao postoji. Inače ne bi znao šta da postavim na mesto psienergije. Izračunaj: za koje vreme može dobro natovaren magarac stići na mesec? Osetim da moram reći, da se moram izreći, osetim kako me gleda svet, stojim i slušam ga, ja postajem bunar, bunar postaje ja, ja sam apsolutno ubeden. Ako psienergija putuje kao vreme, ona mora biti, s gledišta vremena, bez trajanja. Eto, u tome je problem.

Ako sam do sada savladivao prepreke na koje nailazi moja sloboda, to znači da ću ih uspešno i ubuduće savladivati. Šta su te prepreke, kako se one zovu? Rezultati stvaranja. Ovde dijalektika, halo, ko je tamo? Ono što se pokazalo uspešnim želi da se reprodukuje, produkcija ima svoju prepreku u reprodukciji. To ne može biti reprodukcija kao težnja, kao tendencija, kao budućnost, ona je uvek predviđanje, očekivano vreme, čekanje, nagomilavanje, postojanje, prostiranje, geometrija. Vreme koje hoću, budućnost koja me čini ravnodušnim, bez planina i bregova, sama ravnica, puno telo, sve. A stvaranje je ludiranje, prazno, nemanje, nered, brdo, šupljina u buretu, seksualitet. Da li stvaralačka snaga, ona transcendentna, izčežava, je li psienergije sve manje i manje, je li trošenje, ona ne može biti narastanje jer proizvodi. Rastu rešenja, penju se uvis kao dim. Uh! Nije za štapu! Logika dolazi posle stvaranja,

estetika,
stetika,
tetika
i etika

takode, potpuno ravnodušne, glatkočušne, bez hrapavodušnosti u pravom smislu ove reči.

Zvoni za večeru, zvono izaziva lučenje pljuvačne žljezde, što znači da je zvono došlo u prostorno-vremenski kontiguitet sa večerom. Večera ima svojstvo zvonjenja, kao što pas ima uslovni refleks sa vremenskom sukcesijom. Logički nije moguće da neko telo x, u istom vremenu, zauzima dva različita položaja, pa bih rekao da Vavilon na nebu i Vavilon na zemlji nisu dva Vavilona nego samo jedan. Odatle sledi da su stvaralac

i njegovo delo
jedno isto telo.

Kao subjekt, ja sam stvaralac u onoj meri u kojoj se javljam kao manifestacija intelektualne snage, tj. ukoliko sam više subjekt. Moja je težnja objekt, aposlutna identifikacija sa objektom, Vavilon na nebu, dakle, izčežnuće subjekta: još jedna provalija! Put osvajanja objekta je put samouništenja subjekta. I pre nego što padnem u zagrljaj smrti, padam u zagrljaj svetu.

Laku noć vas troje!

već je uvek stajao uz one koji se nisu suviše ponosili sobom. Pripadao je svetu »poniženih i uvređenih«, a svoje »ljudsko stado«, za razliku od Ničea, voleo je svim srcem. I sam je pripadao tom stadu, toj gomili jadnika koji oprezno izgovaraju svoje »Da« i »Ne«, čuvajući se da im oholost ne pomuti razum. »I starostavne knjige kažu da oholost dolazi pre pada.« — završice on tim rečima svoju »Teleologiju i antropologiju«. Oholi i gordi ne stvaraju jer ne mogu da vole svoje ljudsko poreklo. Stvaraju oni kojima je do života, kojima dostaje život za njihove želje, pregnuća i nadanja. Stvaraju oni koji ne preценjuju čoveka, a time i njegove mogućnosti. Vavilonska kula je medveda usluga učinjena ljudskom rodu, posle koje se ovaj rasio i počeo da govori različitim jezicima. Stvaraju oni koji nikad ne zaboravljaju: »Te hominem esse memento, tj.: Seti se da si čovek.

Želim ovim putem (i ovim povodom) da iznesem svoje skromno mišljenje o čoveku koji je ceo život posvetio svojoj filozofiji; ona ga je određivala, nadahnjivala i nagonila u pravcu samoizmene. Filozofija za njega nije bila, kao ni za Karla Popera, »način da se bude dosetljiv«, već ozbiljno (možda i fatalno, što se tiče ličnosti filosa) traganje za istinom. Još više: filozofija je bila istina na svome putu, način njenog bivanja u svetu. Profesor Kovačević nije bio, kao većina naših ne samo marksističkih filosa, sklon (da ne kažem posvećen) talmudizaciji mišljenja pri svetootajstvu integralne Istine, već čovek (individuum) svestan svoje ljudske bede i svog kratkotrajnog, prolaznog bića. Bio je ona Paskalova »trska koja misli«, nadajući se jedino u svetlost preostajućih i pro-